

QUÈ VOL DIR SER HUMÀ? NO HO PREGUNTIS

Martha C. Nussbaum

Traducció: Ignasi Llobera i Trias

Martha C. Nussbaum (1947, Nova York - EUA) és professora a la University of Chicago (Illinois, EUA) i especialista en filosofia clàssica, filosofia política, feminisme i ètica, incloent-hi el tema dels drets dels animals.

Algunes de les seves obres més importants són: The Fragility of Goodness: Luck and Ethics in Greek Tragedy and Philosophy (1986), Cultivating Humanity: A Classical Defense of Reform in Liberal Education (1997), Sex and Social Justice (1999), Hiding from Humanity (2004), From Disgust to Humanity (2010), Not for Profit: Why Democracy Needs the Humanities (2010), entre d'altres.

Nussbaum, conjuntament amb el Premi Nobel d'Economia Amartya Sen, ha desenvolupat l'enfocament de les capacitats, una teoria eticopolítica global que va revolucionar el concepte de desenvolupament humà. Nussbaum i Sen rebutgen la tesi que el desenvolupament humà es pugui mesurar en termes purament econòmics. Per contra, proposen que té a veure amb el fet que cada persona tingui garantides una sèrie de llibertats (o de capacitats) bàsiques. Arran d'aquesta teoria, l'ONU va implantar l'Índex de Desenvolupament Humà. Nussbaum desenvolupa aquest enfocament en obres com: Women and Human Development: The Capabilities Approach (1999) i Creating Capabilities: The Human Development Approach (2011).

El següent text correspon a un article que Nussbaum publicà a The New York Times el 20 d'agost de 2018, on avança el tema del seu proper llibre: desenvolupar la seva teoria ètica en relació als animals basant-se en el seu enfocament de les capacitats. Aquest és un dels pocs textos de Nussbaum que ha estat publicat en traducció catalana. La majoria del seus llibres es troben, això sí, en traducció castellana. Agraïm a l'autora que ens hagi cedit els drets per traduir i publicar aquest article a Filosofia Ara! Revista per pensar.

No ens adonem del problema de la importància que ens atribuïm a nosaltres mateixos perquè el nostre narcisisme és total.

Al llarg del temps, la idea de “ser humà” segur que ha significat –i continuarà significant– moltes coses. No hi ha, ni hi ha hagut mai, una sola resposta. Però segur que, avui en dia, ha d'incloure la capacitat de reconèixer que la pregunta en ella mateixa constitueix un problema.

Nosaltres, els humans, som molt egocèntrics. Acostumem a pensar que, d'alguna manera, ser humà és alguna cosa molt especial i important, per això ens fem aquesta pregunta i no què vol dir ser un elefant o un porc o un ocell. Aquesta falta de curiositat forma part d'un gran problema ètic.

La pregunta “Què és ser humà?” no és només narcisista, sinó que també indica una insensibilitat censurable. És com preguntar “Què és ser blanc?”, que connota privilegis immerscuts que s'han utilitzat per dominar i explotar. Però normal-

ment això no ho reconeixem, ja que el nostre narcisisme és total.

Compartim un planeta amb milers de milions d'altres éssers sentents, i tots ells tenen la seva pròpia manera complexa de ser allò que són. Tots els animals, tal com va observar Aristòtil fa molt temps, intenten mantenir-se vius i reproduir-se. Tots ells perceben. Tots ells desitgen. I la majoria es mouen d'un lloc a un altre per obtenir allò que volen i que necessiten. Aristòtil va proposar que hauríem de buscar una explicació comuna de com els animals, incloent-hi els animals humans, perceben, desitgen i es mouen.

Coneixem Aristòtil com a filòsof, però també va ser un gran biòleg que va estudiar tot tipus de mariscos i d'altres criatures grans i petites. Animava els seus estudiants a no abandonar l'estudi dels animals que no semblaven glamurosos, ja que en tots ells hi ha alguna cosa meravellosa, ni que sigui el simple fet que tots s'esforcen per seguir vius.

Aquest sentiment de meravella, que ens hauria de portar a una preocupació ètica més completa, és una part profunda de la nostra humanitat. Però està en retrocés, i ara els humans tenim un domini tan gran sobre el planeta que poques vegades sentim que hauríem de viure amb altres animals en termes recíprocs.

Els animals domèstics ocupen una esfera privilegiada, però fins i tot ells sovint són tractats de forma cruel (pensa en les granges de cadells o en els gats salvatges abandonats). La cria intensiva de porcs, de pollastres i d'altres animals és una forma relativament nova de brutalitat horrible. Pel que fa a les criatures "salvatges", podem veure com els nostres crims humans estan tenint un efecte devastador sobre elles: els danys que es produeixen en recerques de laboratori que fan servir animals; la varietat de danys endèmics al confinament de simis i d'elefants en zoològics; l'exhauriment de les poblacions de balenes a causa de la seva pesca amb arpó; el confinament d'orques i de dofins en parcs temàtics marins; la caça furtiva d'elefants i de rinoceronts per beneficiar el mercat negre internacional; el tràfic il·lícit d'elefants africans per a zoològics americans; la devastació dels hàbitats d'un gran nombre de grans mamífers, com a conseqüència del canvi climàtic. Es calcula que l'activitat humana ha contribuït a l'extinció de més de 80 espècies de mamífers¹.

Constantment s'estan plantejant nous problemes al respecte. El món necessita una revolució ètica, un moviment de conscienciació de proporcions veritablement internacionals. Però aquesta revolució es veu obstaculitzada per l'egocentrisme que típicament està relacionat amb el fet de preguntar-nos "Què és ser humà?".

Despertem i fem créixer la nostra capacitat de meravellar-nos tot preguntant: "Què és ser una balena?". Observem les balenes tan bé com puguem i llegim la fascinant recerca de científics com Hal Whitehead² i Luke Rendell³. Fem preguntes sobre els elefants (les meves criatures més estimades) i, si no podem participar en safaris, mirem pel·lícules sobre la vida dels elefants i veurem devoció comunitària, compassió, pena i un munt d'altres actituds complexes que els humans tendim a creure que ens pertanyen només a nosaltres.

I fem un treball molt més filosòfic i legal sobre els enfocaments teòrics per protegir altres animals i desenvolupar més reciprocitat amb ells. Hem reunit molta informació científica sobre la complexitat de la vida animal. Ara, fem-la servir filosòficament. Will Kymlicka i Sue Donaldson ja han fet un treball meravellós sobre la reciprocitat i la comunitat amb animals

1 Cfr. <https://vcresearch.berkeley.edu/news/has-earths-sixth-mass-extinction-already-arrived>

2 Cfr. <https://whiteheadlab.weebly.com/>

3 Cfr. <http://biology.st-andrews.ac.uk/contact/staffprofile.aspx?sunID=ler4>

domèstics, però resten moltes més coses per fer.

Entre les propostes pràctiques influenciades per la filosofia, l'aproximació general més significativa fins ara sobre els drets dels animals ha estat la de l'utilitarista britànic Jeremy Bentham, desenvolupada amb coratge i habilitat pel filòsof Peter Singer. Aquest enfocament continua tenint una gran importància perquè se centra en el patiment dels animals. Si simplement deixéssim d'infligir dolor gratuït als animals, això ja suposaria un gran pas endavant.

Ara sabem que els animals necessiten moltes coses l'absència de les quals no sempre els causa patiment: la possibilitat d'associar-se amb altres de la seva espècie en agrupacions normals; la possibilitat de cantar o de refilar a la seva manera característica; la possibilitat de criar; la possibilitat de moure's lliurement per un espai sense obstacles; la possibilitat de satisfereix la seva curiositat i de fer nous descobriments. Per tant, també necessitem, crec, un enfocament que se centri en una pluralitat de diferents "capacitats" o llibertats que cada espècie necessita per viure una vida plena.

Ara estic escrivint un llibre que es basarà en el meu treball previ sobre l'"enfocament de les capacitats"⁴ per desenvolupar un nou marc ètic que assessori les lleis i les polítiques en aquesta àrea. Però el meu és només un enfocament, i haurà de ser discutit per altres que desenvolupin els seus propis models. Els advocats que treballen pel bé dels animals en el marc de les lleis nacionals i internacionals, necessiten enfocaments teòrics sòlids. Els filòsofs els han d'ajudar en la seva tasca, i hi ha molta feina a fer.

Deixem de banda, doncs, el narcisisme de preguntar-nos només sobre nosaltres mateixos. Esforcem-nos per fer realitat una era en la qual ser humà signifiqui estar preocupat per les altres espècies que intenten habitar aquest món.

4 Cfr. <https://plato.stanford.edu/entries/capability-approach/>